

René Latourelle. *L'accès à Jésus par les Evangiles. Histoire et herméneutique.* Paris-Montréal 1978 ss. 270. Desclée.

Problem wiarygodności chrześcijaństwa jeszcze na początku XX w. ograniczał się głównie do zagadnienia boskiego pochodzenia orędzia chrześcijańskiego. We współczesnej teologii fundamentalnej — pod wpływem szeroko pojmowanej nowej wrażliwości historycznej, pogłębionej egzegezy, a także prądów filozoficznych — problematyka ta coraz wyraźniej rozszerza się na trzy zasadnicze momenty badań: historyczno-hermeneutyczny, filozoficzny i ściśle teologiczny. Teolog bowiem, podejmując problem wiarygodności, stoi przed zadaniem szukania odpowiedzi na trzy obszernie pytania: a) Czy idąc drogą ewangelii mamy dostęp do Jezusa z Nazaretu? b) Czy posłannictwo Jezusa odpowiada na podstawowe pytania dotyczące sensu istnienia ludzkiego? c) Czy w świetle całego życia Jezusa można powiedzieć, że znaki związane z Jego osobą

pozwalają na utożsamienie go z Synem Bożym? Jakkolwiek pytania te zawsze w pewien sposób nurtowały teologię fundamentalną, to dzisiaj szczególną uwagę zwraca się na zagadnienie historycznej autentyczności ewangelii oraz na Chrystusa jako klucz do zgłębienia tajemnicy człowieka. Poza tym doniosłość problematyki historyczno-hermeneutycznej w teologii związana jest z wysoko rozwiniętą w kilku ostatnich dziesięcioleciach techniką krytyki literackiej i historycznej.

Jedną z najnowszych prac podejmujących problem wiarygodności chrześcijaństwa w tym aktualnym kontekście jest interesująca pozycja monograficzna wykładowcy teologii fundamentalnej na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie R. Latourelle'a: *L'accès à Jésus par les Evangiles. Histoire et herméneutique.* Jak wskazuje tytuł, kanadyjski teolog

zajmuje się jedynie pierwszym momentem refleksji nad wiarygodnością, to znaczy możliwością historycznego dojścia do Jezusa z Nazaretu za pośrednictwem *Ewangelii*. Uwaga autora skupia się wokół zasadniczych pytań stawianych chrześcijaństwu: jaki jest jego stosunek do faktów historycznych? Jaki jest związek między historią i kerygmą, między tekstem i wydarzeniem?

Całość monografii obejmuje piętnaście rozdziałów i składa się z trzech części. Część I (s. 29-100) jest próbą nakreślenia głównych etapów rozwoju krytyki ewangelicznej, poczynając od wieku XVIII. W rozdziałach od II-VI autor omawia kolejno okres radykalizacji (Reimarus, Strauss, Kähler, Wrede, Bultmann), okres reakcji uczniów Bultmanna (Jeremias, Käsemann, Bornkamm), „nową hermeneutykę” (Fuchs, Ebeling, Robinson), nową chrystologię protestancką (Pannenberg, Moltmann) i katolicką (Duquoc, Schillebeeckx) oraz współczesną egzegezę katolicką w jej punktach zbieżnych i głównych kierunkach badań. Dwurodziałowa część II dotyczy problemu metodologicznego i jest precyzowaniem punktów będących przedmiotem dyskusji: rodzaj literacki „ewangelia” (s. 103-115) oraz natura, cel i granice badań historycznych (s. 117-129). W proporcjonalnie najobszerniejszej części III R. Latourelle włącza się do dyskusji na temat historycznej autentyczności *Ewangelii*. W pierwszym z siedmiu rozdziałów tej części systematycznej autor omawia zagadnienia związane z zewnętrzną krytyką tekstu (s. 135-145). Rozdziały od IX-XV są poświęcone krytyce wewnętrznej i dotyczą kolejno takich tematów, jak: Szkoła Form (s. 148-158), wspólnota przedpaschalna (s. 159-169), analiza pojęcia Tradycji (s. 171-184), analiza pojęć świadka i apostoła Jezusa (s. 185-198), *Redaktionsgeschichte* (s. 199-213) oraz kryteria historycznej autentyczności *Ewangelii* (s. 216-239).

Krytyka ewangelijna po okresie pewnej radykalizacji ewoluuje w kierunku umiarkowanym i cechuje ją nawrót do zaufania do *Ewangelii* jako źródła poznania historycznego Jezusa. Z jednej strony obserwujemy zjawisko szczególnego zainteresowania osobą i życiem Jezusa, z drugiej jednak strony pozytywistyczne pojmowanie historii przez długie lata stawało *Ewangelie* w sytuacji historycznej niewierności względem Jezusa. Dopiero głównie dzięki pracom Diltheya, Gadamera i Ricoeura na temat znaczenia i właściwości podmiotu historii te pisma Nowego Testamentu zostały niejako zrehabilitowane: *Ewangelie*, ukazujące najgłębsze znaczenie życia Jezusa, umiejscawiają się w sereu poznania historycznego, które polega na krytycznej interpretacji wydarzeń. Także badania rodzaju literackiego, jakim są *Ewangelie*, wskazują, że czyny i słowa w nich przedstawione odnoszą

się do faktów historycznych. Z kolei krytyka zewnętrzna ukazuje powszechne w kościołach lokalnych II i III w. przekonanie, że *Ewangelie* dają możliwość kontaktu z Jezusem z Nazaretu i Jego żywym orędziem. Nie bez znaczenia jest również znajomość środowiska przedpaschalnego. Dzięki technikom wypracowanym w Szkole Form można stwierdzić, że ewangeliczna tradycja bierze swe początki o:1 grupy Jezusa i Jego uczniów. Poza tym poznanie środowiska pozwala zrozumieć szczególnie: zainteresowanie słowami Jezusa i troskę o ich wierne zachowanie we wspólnotach chrześcijańskich. Natomiast semantyczne studium podstawowego słownictwa listów św. Pawła i *Dziejów Apostolskich* prowadzi do poznania świadomości pierwotnego Kościoła i jego troski o wierność Jezusowi. Od roku 1954, kiedy to Käsemann zapoczątkował badania nad kryteriami historyczności, kryteriologia wniosła wiele nowego światła w całość zagadnienia. Dzięki niej stało się możliwe przejście od krytyki literackiej do właściwej krytyki historyczności. Coraz bardziej uściślane kryteria pozwalają sprawdzić zgodność treści *Ewangelii* z rzeczywistością Jezusa z Nazaretu i stopniowo uznać za autentyczną całość materiału ewangelicznego. Tak więc dzięki osiągnięciom *Redaktionsgeschichte* i *Formgeschichte* oraz badaniom kryteriologicznym można ustalić twórczość redakcyjną ewangelisty, pewne aktualizacje i interpretacje Kościoła, a także z dużym prawdopodobieństwem pierwotne orędzie Jezusa, Jego czyny i postępowanie. Latourelle krytycznie analizuje wszystkie te wyżej wymienione studia, prowadzone w różnych okresach i z różnych punktów widzenia. Dochodzi on do wniosku, że cechuje je zbieżność w twierdzeniu, iż *Ewangelie*, będące ponownym odczytywaniem i opisywaniem życia i posłannictwa Jezusa, nieustannie odnoszą się do jego historycznej osoby.

Jakkolwiek problem możliwości historycznego dojścia do Jezusa drogą *Ewangelii* był wielokrotnie podejmowany w egzegezie i teologii ostatnich dziesięcioleci, to jednak fakt ten nie umniejsza waloru pracy Latourelle'a, lecz raczej ją podkreśla. Po niezliczonych opracowaniach o charakterze metodologicznym i analitycznym okazało się rzeczą konieczną podjęcie próby całościowej i systematycznej syntezy. Autor podejmując taką próbę nie zadowolił się jedynie przeglądem historii krytyki ewangelicznej ani zestawieniem metod i wyników współczesnej egzegezy. Opierając się na najnowszych osiągnięciach różnych dyscyplin wiedzy zmierza on do dowodzenia możliwości dojścia poprzez *Ewangelie* do Jezusa, do jego autentycznego posłannictwa i głównych wydarzeń Jego ziemskiego życia. W osiągnięciu zamierzonego celu

pomagają autorowi: dobra znajomość całości zagadnienia, wnikliwa analiza i ocena prób poczynionych w przeszłości, a także logiczna struktura pracy.

Sam wynik studium nie ma w sobie nic z rewelacyjnego odkrycia, ponieważ już inni autorzy ukazali możliwości i sposoby dochodzenia do historycznego Jezusa. Jednakże droga obrona przez Latourelle'a jest nowa i zasługuje na uwagę. Słusznie wskazuje on na konieczność dwóch uzupełniających się linii badań w dochodzeniu do Jezusa. Podstawową jest linia „wsteczna” — wychodząc od obecnego tekstu *Ewangelii*, należy kolejno odkrywać warstwę redakcyjną, warstwę tradycji ustnej oraz to, co przynależy do historycznego Jezusa. Uzupełniającą jest linia „postępująca” — wychodząc od danych zgromadzonych w fazie pierwszej, trzeba ustalić przedpaschalny obraz Jezusa u Jego uczniów, następnie określić chrystologię pierwotnego przepowiadania i przestudiować chrystologię samych *Ewangelii*. W drugim wypadku chodzi o uchwycenie procesu stopniowego pogłębiania sensu wydarzenia Jezusa przez Kościół.

Wprawdzie oba kierunki badań były znane i wypracowane już wcześniej, jednak Latourelle wnosi pewną oryginalność do zagadnienia. Polega ona na harmonijnym i uzasadnionym zestawieniu tych dwóch linii.

Do zalet monografii należy między innymi częste powoływanie się na autorytet egzegetów i teologów protestanckich oraz katolickich i równorzędne traktowanie ich osiągnięć. W obecnej dobie ekumenizmu stanowi to niewątpliwie o naukowej i pedagogicznej wartości pracy. Można by równocześnie wysunąć zastrzeżenie, że poruszając problem, w którym pojęcie historii i historyczności odgrywa decydującą rolę, autor poświęca omówieniu tych pojęć zaledwie kilka stron (s. 117-124). Szersze potraktowanie tematu historii wzbogaciłoby treść i zwiększyłoby przydatność książki. Ta przejrzysta i wartościowa rozprawa będzie jednak wielką pomocą w studium teologii fundamentalnej, zwłaszcza że zamieszczona po każdym rozdziale bibliografia tematyczna i obszerna bibliografia ogólna ukierunkowują dalsze poszukiwania.

Ryszard Szmydki OMI